

## Izvērtējuma ziņojuma kopsavilkums

---

### Kopsavilkums

2007.–2013. gada ES Struktūrfondu plānošanas perioda Darbības programmas „Infrastruktūra un pakalpojumi” (turpmāk – DP) 3.4.3. pasākuma “Kultūrvides sociālekonomiskā ietekme” ietekmes un 2014. – 2020. gada ES fondu plānošanas perioda (specifiskā atbalsta mērķa 5.6.1.) (turpmāk – SAM 5.6.1.) ieguldījumu kultūrvides attīstībā ieviešanas efektivitātes izvērtējumu veica SIA “Enviroprojekts” sadarbībā ar SIA “CSE COE” laika posmā no 2018. gada septembra līdz 2019. gada februārim.

### Izvērtējuma mērķis

Izvērtējuma mērķis ir 2007.–2013. gada ES Struktūrfondu plānošanas perioda Darbības programmas „Infrastruktūra un pakalpojumi” 3.4.3. pasākuma “Kultūrvides sociālekonomiskā ietekme” veikto ieguldījumu sociāli-ekonomiskās ietekmes novērtēšana Latvijā un 2014. – 2020. gada ES fondu plānošanas perioda (specifiskā atbalsta mērķa 5.6.1.) ieguldījumu kultūrvides attīstībā ieviešanas efektivitātes izvērtējuma izstrāde.

### Metodoloģija

Izvērtējums veikts saskaņā ar Finanšu ministrijas sagatavotajiem ieteikumiem Eiropas Savienības fondu ieguldījumu izvērtēšanā<sup>1</sup> un Eiropas Komisijas (EK) izstrādātajām Labākas pārvaldības vadlīnijām un rīku (European Commission, Better Regulation Guidelines, Better Regulation Toolbox<sup>2</sup>). Izvērtējums ietver kvantitatīvo un kvalitatīvo datu analīzi, pamatojoties uz datu avotiem. Sociāli-ekonomiskās analīze ir veikta atbilstoši Vadlīnijām<sup>3</sup>, nosakot projekta ieguvumus un zaudējumus sabiedrībai. Veikts sabiedrības ieguvuma aprēķins no kultūras mantojuma saglabāšanas izsakāma naudas izteiksmē.

Izvērtējums tika veikts piecos līmeņos: ES (attiecībā uz nākotnes prioritātēm), nacionālā, reģionālā, vietējā (novadu/pilsētu līmenī) un projektu līmenī. Īpaša uzmanība tika pievērsta faktam, ka izvērtējamās aktivitātes attiecas uz dažādiem plānošanas periodiem un vienai aktivitāšu kopai (3.4.3. pasākums) tas ir noslēguma izvērtējums un otrai aktivitāšu kopai (5.6.1. SAM) tas ir vidusposma izvērtējums.

### Kopsavilkums par izvērtējuma aktivitātēm

Kopumā 3.4.3. pasākums veidoja 90,53 milj. eiro<sup>4</sup> lielu ieguldījumu, no kuriem 48,87 milj. eiro veidoja ES fondu līdzfinansējums kultūrvides attīstībā, atbalstot 27 projektus (ieguldījumi 25 kultūrvides objektos) laika posmā no 2007. līdz 2013. gadam. Izvērtējuma perioda kultūrvides attīstības aktivitātes bija vērstas uz daudzfunkcionālu centru izveidi, sociālekonomiski nozīmīgu kultūras mantojuma objektu atjaunošanu un kultūras pieminekļu saglabāšanu un to sociālekonomiskā potenciāla efektīvu izmantošanu. Plānots, ka 5.6.1. SAM finansējums būs ne mazāks kā 67,28 milj. eiro, no kuriem ES fondu finansējums veido 57,19 milj. eiro, kā arī nacionālais publiskais finansējums (piemēram, valsts budžeta līdzekļi u.c.) ne mazāks kā 10,09 milj. eiro kultūrvides attīstībā, atbalstot 5 projektus. Izvērtējuma perioda kultūrvides attīstības aktivitātes vērstas uz Rīgas pilsētas revitalizāciju, uzlabojot atsevišķu Rīgas apkaimju sociālekonomisko vidi un attīstības potenciālu.

### 3.4.3. pasākuma ieviešanas efektivitātes un ilgtspējas novērtējums

<sup>1</sup> [https://www.esfondi.lv/upload/Kohezija\\_doc/izvertesanas\\_ieteikumi\\_\[22.10.2015.\]](https://www.esfondi.lv/upload/Kohezija_doc/izvertesanas_ieteikumi_[22.10.2015.])

<sup>2</sup> [http://ec.EURpa.eu/smart-regulation/guidelines/docs/br\\_toolbox\\_en.pdf](http://ec.EURpa.eu/smart-regulation/guidelines/docs/br_toolbox_en.pdf) [15.01.2019.]

<sup>3</sup> [https://ec.europa.eu/inea/sites/inea/files/cba\\_guide\\_cohesion\\_policy.pdf](https://ec.europa.eu/inea/sites/inea/files/cba_guide_cohesion_policy.pdf) [15.01.2019.]

<sup>4</sup> [https://www.esfondi.lv/aktivitates?form\\_name=projects-search-form&fonds=ERAF&istenosanas\\_vieta=&region=Visa+Latvija&finansejums=viss&atb\\_iest=KM&sad\\_iest=visas&itle=&IesniedzejaNosaukums=](https://www.esfondi.lv/aktivitates?form_name=projects-search-form&fonds=ERAF&istenosanas_vieta=&region=Visa+Latvija&finansejums=viss&atb_iest=KM&sad_iest=visas&itle=&IesniedzejaNosaukums=) [02.02.2019.]

DP 3.4.3. pasākumam „Kultūrvides sociālekonomiskā ietekme” ir noteikti divi ietekmes rādītāji un viens rezultāta rādītājs:

- Mājsaimniecību izdevumi kultūrai un atpūtai (no visiem izdevumiem), %;
- Līdzdalība kultūras aktivitātēs;
- Kultūras pieminekļu īpatsvars, kuru tehniskais stāvoklis var tikt vērtēts kā labs vai apmierinošs, %.

Analizējot pieejamo statistiku un iegūto informāciju no projektu īstenotājiem, tika noteikts, ka pieaugot ieņēmumiem uz mājsaimniecību un patēriņam tika pārsniegtas plānotās ietekmes rādītāju vērtības, bet to netieši ietekmējusi 3.4.3. pasākumā realizētie projekti. Pieaugot iedzīvotāju labklājībai palielinājies gan kultūras pasākumu apmeklējums, gan kultūras pasākumiem tērētais mājsaimniecību budžets.

Pārsniegta plānotā rezultāta rādītāja vērtība, ko tieši ietekmējusi projektu realizācija 3.4.3.3. aktivitātes ietvaros. Rādītāju sasniegšanu lielā mērā ir ietekmējuši arī citi finanšu avoti (piemēram, citas ES fondu programmas, finanšu instrumenti), kas paralēli izvērtējamajām aktivitātēm ir snieguši būtisku ieguldījumu kultūrvides attīstībā.

Izvērtējamajā pasākuma aktivitāšu līmenī būtiski atšķiras plānoto un realizēto projektu skaits, ko ietekmēja naudas līdzekļu pieejamība ekonomiskās krīzes (2008. – 2010.) apstākļos un papildus virssaisību<sup>5</sup> pārdale perioda beigās (piemēram, 3.4.3.2. aktivitātē ietvaros plānoto 10 projektu vietā tika īstenoti 6 projekti, bet 3.4.3.3. aktivitātē plānoto 5 projektu vietā tika īstenoti 18 projekti).

3.4.3. pasākumā ieguldījumi ir veikti infrastruktūrā ar lielu sociālekonomisko potenciālu, kas attīsta tūrismu, nodarbinātību, uzņēmējdarbību un vietējo kultūrvidi. Veicot realizēto projektu ilgtermiņa novērtējumu, analizējot datus no projektu īstenotājiem, secināts, ka lielākā investīciju daļa tika ieguldīta kultūras iestādēs, kas nespēj pilnībā nodrošināt savu ilgtermiņa funkcionalitāti, tāpēc projektu īstenotājiem būtu jāizvērtē iespējamie risinājumu ienākumu palielināšanai (piemēram, infrastruktūru izmantojot kā kultūras pasākumu norises vietu).

### 3.4.3. pasākuma lietderības un ietekmes izvērtējums

Lietderības un ietekmes izvērtējums ir saistīts ar 3.4.3. pasākumu “Kultūrvides sociālekonomiskā ietekme” un attiecas uz 2007. – 2013. gada ES plānošanās periodu. Ietekme no īstenotajām aktivitātēm var tikt analizēta valsts, reģiona, pilsētas/novada līmenī vai arī attiecībā uz konkrēto realizēto projektu. Valsts un reģionu līmenī tika analizēti pieci rādītāji: kultūras pasākumu apmeklējums, objektu pieejamība cilvēkiem ar funkcionāliem ierobežojumiem, vecākiem ar maziem bērniem un vecāka gadagājuma cilvēkiem, kultūras pieminekļu tehniskais stāvoklis, muzeju apmeklētība, kultūras centru pieejamība.

Izvērtējumā noteikts, ka:

- 3.4.3. pasākumā pilnveidoto kultūras iestāžu apmeklējumu skaits 2015. gadā veido ~1,3 milj. apmeklējumi, kas ir ~6,4% no kopējā apmeklējumu skaita;
- 3.4.3. pasākumā 0,5% no kopējiem valsts nozīmes arhitektūras pieminekļiem Latvijā iespēju robežās tika piemēroti cilvēkiem ar funkcionāliem ierobežojumiem, vecākiem ar maziem bērniem un vecāka gadagājuma cilvēkiem;
- Kultūras pieminekļu tehniskais stāvoklis plānošanas perioda ietvaros ir būtiski uzlabojies, tomēr izvērtējamā pasākuma ietekme uz to ir salīdzinoši neliela, jo tā ietvaros tika ieguldīts 22 ēku uzlabošanā, kas ir tikai 0,5% no kopējiem valsts nozīmes arhitektūras pieminekļiem Latvijā;
- Ir veiktas investīcijas trīs pašvaldības muzejos un vienā Kultūras ministrijas padotībā esošajā muzejā (LNMM ēkā Rīgā (īpašnieks Rīgas pilsētas dome)), kas veido 4,3% no visiem 2016. gadā reģistrētajiem Latvijas muzejiem. 3.4.3. pasākumā īstenoto projektu rezultātā pilnveidoto

<sup>5</sup> Virssaisības - papildu saistības veikt maksājumus no valsts budžeta to kopējo attiecināmo izdevumu segšanai, kuri pārsniedz programmas finansējuma un valsts budžeta līdzfinansējuma daļu.

muzeju apmeklējumu skaits gadā ir ~430 tūkst., kas veido ~12% no visiem 2016. gada muzeja apmeklējumiem. Muzeju apmeklējumu skaits, neskatoties uz muzeju reorganizāciju, ir palielinājies, ko ir nodrošinājušas gan investīcijas muzeju infrastruktūras attīstībā, gan muzeju popularizēšanas pasākumi, piemēram, Muzeju nakts, gan biļešu politika, gan interneta mārketingu u.c. pasākumi;

- 3.4.3. pasākumā tika īstenotas investīcijas trīs daudzfunkcionālos centros un vienā mākslas centrā. 3.4.3. pasākumā netika veikti ieguldījumi kultūras centru atjaunošanā.

Secināts, ka īstenotie projekti 3.4.3. pasākumā atstājuši ietekmi uz muzeju apmeklējumu skaitu. Kultūras pieminekļu tehniskais stāvoklis plānošanas periodā ir būtiski uzlabojies, tomēr izvērtējamā 3.4.3. pasākuma ietekme uz kultūras pieminekļu tehnisko stāvokli ir salīdzinoši neliela, jo investīcijas tika ieguldītas tikai 22 ēku atjaunošanā, kas ir tikai 0,5% no kopējiem valsts nozīmes arhitektūras pieminekļiem Latvijā. Daudzfunkcionālo centru izveide nav atstājusi būtisku ietekmi uz kultūras pasākumu apmeklētības pieaugumu. Iedzīvotāju skaita izmaiņas ietekmē apmeklējumu skaitu muzeju, kultūras pieminekļu un daudzfunkcionālo centros.

Pilsētās un novados, kuros tika veikti ES fondu ieguldījumi 3.4.3. pasākuma īstenošanas periodā no 2009.-2016. gadam, ir bijusi dažāda sociāli-ekonomisko rādītāju (t.i. tūrisma, uzņēmējdarbības, nodarbinātības) attīstība, kas norāda, ka nav novērojama tieša korelācija starp veiktajām investīcijām projektos 3.4.3. pasākumā un apskatīto rādītāju izmaiņām. Dažās pilsētās darba vietu skaits ir būtiski palielinājies, bet dažās nozīmīgi samazinājies. Visās pašvaldībās izvērtējuma periodā ir pieaudzis ekonomiski aktīvo vienību skaits, kas izskaidrojams gan ar kopējo valsts attīstības tendenci, gan ar mikrouzņēmuma režīma attīstību Latvijā.

Papildus Latvijas situācijai, izvērtējumā tika veikts publisko un privāto ieguldījumu izvērtējums kultūrvīdē un kultūras mantojuma saglabāšana Igaunijā un Lietuvā. Noteikts, ka Igaunijā 2007.-2013.gada ES plānošanas periodā veiktas ievērojamas ES struktūrfondu līdzekļu investīcijas vairāk nekā 150 milj. eiro apmērā, no kuriem apmēram 30 milj. ir novirzīti muzeju atjaunošanai un attīstībai. 2014.-2020. ES fondu plānošanas periodā uzsvars likts uz radošo industriju atbalstu, reģionālo attīstību, kā arī IKT pakalpojumu infrastruktūras izveidi (e-kultūra) un tūrisma nozares atbalstu.

Lietuvā 2007.-2013. gada ES plānošanas periodā kultūras un tūrisma atbalsts netika izcelts kā atsevišķa prioritāte, bet tika veikti ievērojami ieguldījumi 389 projektos ar kopējo ES fondu finansējumu 382 milj. eiro apmērā, kas ietver gan tiešas, gan netiešas investīcijas kultūras nozarē. 2014.-2020. gada ES plānošanas periodā kultūras nozares aktivitātes vada Kultūras ministrija ar kopējo finansējumu apmēram 200 milj. eiro.

### Sociāli-ekonomisko ieguvumu analīze

3.4.3.1. aktivitātē "Nacionālas un reģionālas nozīmes daudzfunkcionālu centru izveide" tika īstenoti trīs projekti. Kopējā ieguldījumu summa bija 53,43 milj. eiro. Saskaņā ar aprēķiniem tas radīja kopējo īstermiņa ietekmi 11,50 milj. eiro apmērā un ilgtermiņa ietekmi 45,4 milj. eiro apmērā.

3.4.3.2. aktivitātē "Sociālekonomiski nozīmīgu kultūras mantojuma objektu atjaunošana" tika īstenoti 6 projekti piecos objektos (4 muzejos un 1 mākslas centrā). Kopējā ieguldījumu summa bija 22,03 milj. eiro. Aprēķinu rezultātā tika noteikts, ka ieguldījumi radīja kopējo īstermiņa ietekmi 17,11 milj. eiro apmērā un ilgtermiņa ietekmi 0,81 milj. eiro apmērā.

Veiktās sociāli-ekonomiskās analīzes baznīcām, kurās tika veikti ES fondu ieguldījumi 3.4.3.3. aktivitātē, parāda, ka veiktie ieguldījumi baznīcu atjaunošanā rada salīdzinoši nelielu sociāli-ekonomisko ietekmi. Būtisku restaurācijas darbu veikšanai baznīcām ir nepieciešami ārējie finanšu līdzekļi, jo draudžu lielums ir atšķirīgs un bieži nav samērīgs ar nepieciešamajiem līdzekļiem restaurācijas darbu finansēšanai. Lai arī baznīcu mērķis primāri ir tā izmantošana reliģiska satura darbībām, plānojot ieguldījumus sakrālā kultūras mantojuma atjaunošanā un saglabāšanā, ir jāpievērš pastiprināta uzmanība to sociāli-ekonomiskā potenciāla palielināšanai, lai kopējie sociāli-ekonomiskie ieguvumi pārsniegtu ieguldījumus, piemēram, tūristu piesaistei, izstāžu un koncertu organizēšanai.

Veiktā sociāli-ekonomiskā analīze komersantu īpašumā esošajiem kultūras pieminekļu objektiem (muižas, pilis u.c.) 3.4.3.3. aktivitātē, parāda, ka ekonomiskie ieguvumi no ieguldījumiem komersantu īpašumā esošajiem kultūras pieminekļiem pārsniedz ieguldījumu vērtību.

### Šķēršļi un problēmas

3.4.3. pasākumā īstenoto projektu rezultātā ir mazinātas DP identificētās attīstības problēmas un šķēršļi (piemēram, nepietiekami attīstīta kultūrvidē un kultūras pieminekļu ekonomiskais potenciāls pašlaik tiek izmantots tikai daļēji, jo kultūras pieminekļi ir salīdzinoši sliktā stāvoklī un ar tiem saistītā infrastruktūra ir nepietiekami attīstīta u.c.), kuros tika veiktas investīcijas. Tika noteikts, ka turpmākajos gados ir nepieciešami papildus līdzekļi tālākai kultūras pieminekļu atjaunošanai un saglabāšanai nacionālā un reģionālā līmenī, kā arī jaunu nacionāla līmeņa kultūras būvju (piemēram, koncertzāļu) izveidei, lai noteiktu kāda pasākuma ietekmi uz kultūrvides attīstību, politikas plānotājiem ir nepieciešams definēt, kāds ir attīstītas kultūrvides (objektu skaits, pasākumu skaits, pārstāvēto žanru veids un tml.) raksturlielums.

Intervences periodā ir novērojama investīciju kultūrvides attīstībā ietekme uz lielāko daļu DP minētajām horizontālajām prioritātēm (piemēram, teritorijas līdzsvarota attīstība, makroekonomikas stabilitāte u.c.).

### Ieteikumi attiecībā uz kultūras nozares attīstību un finansējuma avoti

Izvērtējumā tika veikta mērķa grupu viedokļa analīze. Dažādi respondenti (pašvaldības, pašvaldības pārvaldībā esošās iestādes, nevalstiskās organizācijas, u.c.) ir augstu novērtējuši veikto investīciju lietderību un ietekmi attiecībā uz kultūras mantojuma saglabāšanu un kultūras pakalpojumu piedāvājuma paplašināšanu. Gandrīz visi respondenti saskata nepieciešamību turpināt investīcijas kultūrvides projektos. Galvenās investīcijas būtu jāveic **materiālā un nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanā un kultūrvides attīstībā lauku novados**, kā arī nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centros. Respondenti atzīmē arī nepieciešamību attīstīt modernu un mūsdienīgu kultūras pakalpojumu pieejamību (t.sk. iekļaujot digitalizāciju, jauna satura veidošanu) un kultūrizglītību.

Kultūrvides attīstībai šobrīd izmanto 5 finansējuma avotus: valsts un pašvaldību budžets, Eiropas strukturālos un investīciju fondus, ES tieši administrētās programmas, citus ārvalstu finanšu instrumentus un privāto finansējumu. Valsts budžeta līdzekļi tiek novirzīti, lai atbalstītu dažādu organizāciju dalību ES tieši administrētajās programmās, gan dalības veicināšanai, gan nodrošinot nepieciešamo līdzfinansējumu. Eiropas strukturālie un investīciju fondi, piemēram, INTERREG un LEADER programmas, arī tiek izmantoti kultūrvides projektu attīstībai. Šī fonda finansējuma pieejamība atkarīga no kopējām ES prioritātēm, dalībvalsts darbības programmām un pārrobežu darbības programmām.

Eiropas komisijas paziņojumā<sup>6</sup> noteiktas ES kultūras nozares prioritātes nākamajiem gadiem, ietverot **sociālo, ekonomisko un ārējo dimensiju**, kas ir svarīgi arī Latvijai un atbilst Latvijas ilgtermiņa attīstības mērķiem. Nosakot Latvijas nākamā plānošanas perioda prioritātes, būtu svarīgi ņemt vērā ES prioritātes, kā arī ES plānoto finansējumu šo prioritāšu mērķu sasniegšanai.

Kultūras nozares prioritātēm būtu jābūt **vērstām uz jaunrades un inovāciju attīstību**, piemēram, plānojot atbalstu radošajiem kvartāliem, inkubatoriem, plānojot pasākumus digitālo kultūras produktu izveidei, kā arī **sadarbības veidošanai starp tradicionālajiem sektoriem**, piemēram, muzejiem, un digitālajiem uzņēmumiem jaunu produktu izstrādei muzejiem. Kultūrvides attīstības projekti ietver ļoti dažādas jomas, tai skaitā infrastruktūras, tematiskā satura un kompetenču attīstību, un katrai no jomām var tikt izmantots savs finansējuma avots vai tos kombinācija, piemēram, ESIF, Radošā Eiropa, INTERREG, EEZ un Norvēģijas finanšu instruments u.c.

Izvērtējumā secināts, ka galvenie nosacījumi nākamā plānošanas perioda projektu plānošanai ir nodrošināt **integrētu plānošanas pieeju** gan attiecībā uz projektā iesaistītām pusēm, gan projektu veidiem, gan finansēšanas mehānismiem. Svarīgi ņemt vērā **katra projekta posma sagatavošanai** un

<sup>6</sup> [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1527241001038&uri=COM:2018:267:FIN \[02.02.2019.\]](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1527241001038&uri=COM:2018:267:FIN [02.02.2019.])

izpildei nepieciešamās [kompetences un apzināt iespējamus finansējuma avotus](#), kā arī Kultūras ministrijai nodrošināt nepieciešamo atbalstu.

Plānojot ESIF aktivitātes, izdalīt atsevišķas programmas uzņēmējiem un pašvaldībām, lai izvairītos no situācijas, ka uzņēmēji un pašvaldības konkurē vienas aktivitātes ietvaros, jo tas neveicinātu vienotas teritoriālās koncepcijas attīstību, ietverot tajā gan pašvaldības, gan uzņēmējus. Pēc iespējas veidot atklātus, nevis ierobežotas atlases konkursus. Savlaicīgi informēt par projektu pieteikumu iespējām un konkursa nosacījumiem, jo projekta pieteicējiem nepieciešams laiks projekta pieteikuma sagatavošanai, īpaši saistībā ar lieliem infrastruktūras objektiem. ES projektu konkursus veidot, ņemot vērā kopējās novadu attīstības programmas nostādnes un nodrošināt ES programmu ātrāku virzību un izmaiņu neieviešanu. Plānot lielos "enkurprojektus", ap kuriem attīstīt mazākus projektus. Veidot atšķirīgus projektu izvēles un uzraudzības kritērijus jaunām kultūrvides būvēm un esošo kultūras objektu renovācijai.

## Summary

Impact assessment of 2007-2013 EU's structural funds' planning period Operational Program „Infrastructure and Services” (hereafter – OP) impact assessment of the measure 3.4.3. “Socio-economic Impact of Cultural Environment” and 2014-2020 EU funds' planning period (Specific Objective 5.6.1.) (bellow – SAM 5.6.1.) was carried out by SIA Enviroprojekts in cooperation with SIA CSE COE, from September 2018 to February 2019.

### Purpose of the evaluation

The purpose of the evaluation is to provide the socio-economic impact of EU funds in Latvia, in the EU planning period of 2007-2013 – the measure 3.4.3. within the framework of the measure “Socio-economic impact of cultural environment” and an evaluation for EU planning period of 2014-2020 SAM 5.6.1. “To promote the revitalization of Riga City by ensuring the effective socio-economic use of the territory” effectiveness of implementation of investment in the development of cultural environment..

### Methodology

Evaluation is based on “Suggestions for EU funds investment evaluation”<sup>7</sup> and European Commission guidelines for Better Regulation and Regulation Toolbox<sup>8</sup>. Evaluation includes quantitative and qualitative data analysis based on the data sources. Socio-economic analysis has been carried out in accordance with the Guidelines<sup>9</sup>, determining project benefits and costs to society. Created public-benefit calculation of the cultural heritage expressed in monetary terms.

Evaluation is carried out in five levels: EU (future priorities), national, regional, local (county / city level) and project level. Because evaluation is for different EU planning periods and activities, were used ex post and midterm evaluation.

### Summary for evaluated activities

Total funding of the measure 3.4.3. is 90,53<sup>10</sup> million euro that comprise 48, 87 million euro of EU funding. EU funding for the development of culture environment was compiled by supporting 27 projects (investments in 25 cultural objects) in the EU planning period 2007–2013. The cultural environment development activities of the evaluation period focused on the creation of multifunctional centres, restoration of socio-economically significant cultural heritage objects and preservation of cultural monuments and effective use of their socio-economic potential. Is planned than on SAM 5.6.1. funding will be not less than 67,28 million euro, that includes 57,19 million euro financed by EU funds and 10,09 million euro national public funding (example state budget etc.) for the development of cultural environment by supporting 5 projects. The cultural environment development activities of the evaluation period are focused on the revitalization of Riga city, improving the socio-economic environment and development potential of some Riga neighbourhoods.

### An evaluation of the effectiveness and sustainability of the measure 3.4.3.

For OP sets for the measure 3.4.3. "Socio-economic impact of cultural environment" have been identified two impact indicators and one result indicator:

- Household spending on culture and recreation (of all expenses), %;
- Participation in cultural activities;

<sup>7</sup> [https://www.esfondi.lv/upload/Kohezija\\_doc/izvertesanas\\_jeteikumi\\_22.10.2015.](https://www.esfondi.lv/upload/Kohezija_doc/izvertesanas_jeteikumi_22.10.2015.)

<sup>8</sup> [http://ec.europa.eu/smart-regulation/guidelines/docs/br\\_toolbox\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/smart-regulation/guidelines/docs/br_toolbox_en.pdf) [15.01.2019.]

<sup>9</sup> [https://ec.europa.eu/inea/sites/inea/files/cba\\_guide\\_cohesion\\_policy.pdf](https://ec.europa.eu/inea/sites/inea/files/cba_guide_cohesion_policy.pdf) [15.01.2019]

<sup>10</sup> [https://www.esfondi.lv/aktivitates?form\\_name=projects-search-form&fonds=ERAF&istenosanas\\_vieta=&region=Visa+Latvija&finansejums=viss&atb\\_iest=KM&sad\\_iest=visas&itle=&IesniedzejaNosaukums=](https://www.esfondi.lv/aktivitates?form_name=projects-search-form&fonds=ERAF&istenosanas_vieta=&region=Visa+Latvija&finansejums=viss&atb_iest=KM&sad_iest=visas&itle=&IesniedzejaNosaukums=) [02.02.2019.]

- The proportion of cultural monuments whose technical condition may be assessed as good or satisfactory, %.

Analysing available statistics and information from project implementers, it was determined that the increase in household income and consumption exceeded the value of the planned impact indicators, but indirectly it was affected by measure 3.4.3. implemented projects. [Increasing the well-being](#) of the population has increased both the attendance of cultural events and the household budget spent on cultural activities.

The value of the planned results indicator are directly affected by project implementation is exceeded 3.4.3.3. activity. The achievement of the indicators has also been influenced by other financial sources (example other EU funded programmes, which have contributed significantly to the development of the cultural environment).

[The measure 3.4.3. under evaluation at activity level has significantly different planned and implemented f projects number that are affected by availability of funds during economic crisis and an additional transfer of funds during the end of period](#) (for example, an activity 3.4.3.2. planned for 10 projects resulted as 6 projects therefore, an activity 3.4.3.3. planned for 5 projects resulted as 18 projects).

During measure 3.4.3., investments have been made in infrastructure with high socio-economic potential, which develops tourism, employment, entrepreneurship and local cultural environment. When implemented projects sustainability assessment in the analysis of data from the promoters, concluded that the largest share of investment was invested in cultural institutions, [who are unable to fully ensure its long-term functionality](#), so project developers should look at possible solutions for revenue increase (for example, infrastructure use as a cultural venue etc.)

#### **The measure 3.4.3. evaluation of the effectiveness and impact**

Efficiency and impact evaluation are related to the measure 3.4.3. "Socio-economic impact of cultural environment" for 2007 – 2013 EU planning period. Impact from the implemented activities can be analysed at the national level, at the regional level, at the city/county level or in relation to the realized project. Five indicators were analysed for impact evaluation at national and regional level: attendance of cultural events, accessibility for people with functional limitations, parents with small children and elderly people, technical condition of cultural monuments, attendance of museums, and accessibility of cultural centers.

During the evaluation it was determined that:

- In 2015, the number of visits to cultural institutions under development (developed within measure 3.4.3) was ~1,3 million, which is ~6,4% of the total number of visits;
- Within the framework of the measure 3.4.3., 0,5% of the total architectural monuments of national significance in Latvia were adapted to [people with functional limitations, parents with young children and elderly people](#);
- [The technical condition](#) of cultural monuments within the planning period has significantly improved, however, the impact of the measure under assessment is relatively small, as it involved investing in the improvement of 22 buildings, which is only 0,5% of the total architectural monuments of national significance in Latvia;
- Investments were made in three municipal museums and one museum subordinated to the Ministry of Culture (Latvian National Museum of Art building in Riga (municipal museum)), which is 4,3% of all Latvian museums registered in 2016. [The annual number of visits to the improved museums was ~430 thousand, which is ~12% of all museum visits in 2016.](#) The number of museum visits, in spite of the reorganization in the number of museums, has increased as a result of both investment in museum infrastructure development and museum promotion activities such as Museum Night, ticketing and internet marketing, and other measures;

- Within the framework of the measure 3.4.3., investments were made in three multifunctional centres and one art centre. No investments were made in restoring cultural centers.

It was concluded that the projects implemented within measure 3.4.3. had an impact on the number of museum visits. The technical condition of cultural monuments has improved significantly during the planning period, however, the evaluation of measure 3.4.3 impact on the technical condition of cultural monuments is comparatively small, as investments were invested only in the renovation of 22 buildings, which is only 0.5% of the total national significance architectural monuments in Latvia. The creation of multifunctional centers has not had a significant impact on the increase of attendance at cultural events. Population changes affect the number of visits to museums, cultural monuments and multifunctional centers.

Cities and regions where investments were made under the measure 3.4.3. during 2009-2016, have had different developments in socio-economic indicators, indicating that [there is no direct correlation](#) between the investments made and changes in the indicators examined. In some cities, the number of jobs has increased significantly, but in some cities it has fallen significantly. The number of economically active units has increased in all cities during the assessment period, which can be explained by both the general development trend of the country and the micro-enterprise development in Latvia.

[In addition to the situation in Latvia, evaluation was carried out for public and private investment in the cultural environment and cultural heritage in Estonia and Lithuania.](#) In the EU planning period 2007–2013 Estonia made significant investments of the EU structural funds worth [more than 150 million euro that includes 30 million euro for museum renovation and development.](#) The emphasis during 2014–2020 EU planning period are on [support of creative industries, regional development, as well as on the development of ICT service infrastructure \(e-culture\) and support in tourism industry.](#)

[In the EU planning period of 2007–2013, support of culture and tourism in Lithuania was not highlighted as a separate priority,](#) but significant investments were made in 389 projects with a total [EU funding ~382 million euro](#), which includes both direct and indirect investment in the cultural sector. During 2014–2020 EU planning period the cultural sector activities managed by [the Ministry of Culture](#) with a total funding of ~200 million euro.

### **Socio-economic benefits analysis**

Three projects were implemented in the activity 3.4.3.1. “Creation of multifunctional centres of national and regional importance”. [The total investment amount was 53,43 million euro, which resulted in a total short-term impact of 11,50 million euro and long-term impact of 45,4 million euro.](#)

In the activity 3.4.3.2. “Restoration of cultural heritage objects with substantial socio-economic importance” 6 projects were implemented in five sites (4 museums and 1 art centre). [The total investment amount was 22,03 million euro, which made a total short-term impact of 17,11 million euro and long-term impact of 0,81 million euro.](#)

[Socio-economic analysis of the churches shows that the investments made in the reconstruction of the churches have a relatively small socio-economic impact.](#) Essential restoration works for churches require external financial resources, because the size of churches is different and often not proportional to the resources needed to finance restoration works. Although the primary purpose of churches is to use them for religious activities, to invest in the restoration and preservation of sacred cultural heritage, more attention needs to be paid to increasing their socio-economic potential so that the overall socio-economic benefits outweigh the investments, such as tourist attraction, exhibitions and concerts .

The socio-economic analysis of the objects of cultural monuments owned by merchant's (manors, castles etc.) shows that the economic benefits of investing in cultural properties owned by merchants exceed the value of investments.

### **Obstacles and problems**



As a result of the projects implemented within the measure 3.4.3., the OP identified development problems and obstacles (such as the underdeveloped economic potential of cultural environments and cultural monuments is currently only partially exploited, as cultural monuments are in a relatively poor condition and the associated infrastructure is underdeveloped) where investments were made. It was determined that in the coming years additional funds would be needed for further restoration and preservation of cultural monuments at national and regional level, as well as for creation of new national cultural structures (e.g. concert halls). In order to determine the impact of an action on the development of the cultural environment, it is necessary for policy planners to define the characteristics of the developed cultural environment (number of objects, number of events, type of genres represented, etc.).

During the intervention period, the impact of investment in the development of the cultural environment on most of the horizontal priorities mentioned in the OP (such as balanced development of the territory, macroeconomic stability) are observed.

### **Recommendations for cultural sector development and sources of funding**

The analysis of the target group opinion was carried out within the evaluation. Various respondents (municipalities, institutions under municipal administration, non-governmental organizations etc.) have appreciated the usefulness and impact of the investments made in [preserving cultural heritage and expanding the supply of cultural services](#). Almost all respondents see the need to continue investing in cultural projects. Major investments should be made in the conservation of tangible and intangible cultural heritage and in the development of cultural environments in rural areas, as well as in national and regional development centres. Respondents also have noted the need to develop access to modern and contemporary cultural services (including digitization, new content creation) and cultural education.

Currently 5 funding sources are used for the development of the cultural environment: the state and local government budgets, the European Structural and Investment Funds, programs directly administered by the EU, other foreign financial instruments and private financing. The state budget funds are directed to support the participation of various organizations in the programs directly administered by the EU, both to promote participation and to provide the necessary co-financing.

European Structural and Investment Funds, such as INTERREG and LEADER, as well are used to develop cultural environment projects. Access to funding from this fund depends on common EU priorities, Member State operational programs and cross-border operational programs.

In the European Commission statement<sup>11</sup>, are identified the priorities of the EU cultural sector for the coming years, including the social, economic and external dimensions, which are also important for Latvia and meet the long-term development goals of Latvia. When defining the priorities of the next Latvian programming period, it would be important to take into account the EU priorities as well as the planned EU funding for the achievement of the objectives of these priorities.

Priorities in the cultural sector should focus [on developing creativity and innovation](#), for example by planning support for creative quarters, incubators, planning events for digital cultural products, and building [collaboration between traditional sectors](#) such as museums and digital companies for new product development for museums. Cultural development projects cover a wide range of areas, including the development of infrastructure, thematic content and competencies development. Each of these areas may use its own source of funding or a combination of them, such as EFSI, Creative Europe, INTERREG, EEA and Norwegian Financial Instruments, etc.

The main conditions for project planning for the next planning period are to provide [an integrated planning approach](#) for all project partners, types of projects and funding mechanisms. It is important to take into account the [necessary competencies for the preparation](#) and execution of [each phase of the](#)

---

<sup>11</sup> [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1527241001038&uri=COM:2018:267:FIN \[02.02.2019.\]](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1527241001038&uri=COM:2018:267:FIN [02.02.2019.])

project and to identify possible sources of funding, as well as to provide the necessary support to the Ministry of Culture.

When planning the activities, need to separate individual programs for entrepreneurs and municipalities, to avoid the situation that entrepreneurs and municipalities compete within one activity, as this would not promote the development of a unified territorial concept, involving both municipalities and entrepreneurs. Make open, rather than restricted, tenders possible. Timely notification of project application opportunities and tender conditions, as project applicants need time to prepare a project application, especially for large infrastructure objects. EU project competitions should be developed taking into account the guidelines of the common county development program and ensuring faster progress of EU programs and non-implementation of changes. Plan large “anchor projects” to develop smaller projects around. Create different project selection and monitoring criteria for new cultural environment structures and renovation of existing cultural objects.